

1-TOM, 10-SON
KORRUPSIYANING SHAKLLARI VA DARAJALARI

X.Mirzaaxmedov
Andijon davlat pedagogika instituti.

Korrupsiyaning quyidagi uchta asosiy shaklini ajratish mumkin:

- 1) Siyosiy. Mansabdor shaxs yuzaga kelgan qarindosh-urug'chilik munosabatlari tufayli qonunga zid harakat qiladi;
- 2) jinoyat faoliyati bilan bog'liq bo'lib, mansabdor shaxslarni sotib olishga asoslangan. Ular esa, mukofot puli olish evaziga g'ayriqonuniy xizmatlar ko'rsatadi;
- 3) taraflardan biri o'ziga eng qulay tartib vujudga keltirish uchun jinoyatga mansabdor shaxslarning tegishli toifalarini izchillik bilan jalb etishni nazarda tutadi.

Korrupsiyaning bu shakli uyushgan jinoyatchilik bilan mustahkam bog'langan bo'lib, mansabdor shaxslarga nisbatan sotib olish, provakatsiya qilish va tahdid solishni anglatadi. Siyosiy korrupsiyaning ayniqsa ko'p uchraydigan shakllari pora olish va pora berish hisoblanadi. Keyingi o'rinda saylov huquqini amalga oshirish chog'ida siyosat subyektlarini pora evaziga og'dirish turadi.

Faoliyat ko'rsatish darajalariga ko'ra quyi darajadagi, yuqori darajadagi va vertikal korrupsiya farqlanadi.

Quyi darajadagi korrupsiya hukumat va davlat organlarining o'rta va quyi darajalarida ayniqsa keng tarqalgan. Bunda amaldorlar va fuqarolarning muntazam o'zaro aloqasi bilan bog'liq holatlarda korrupsion holatlar ildiz otib ketganligini ko'rish mumkin (ro'yxatdan o'tkazish, jarimalar, litsenziyalash, turli ruhsatnomalar olish va sh.k.).

Korrupsiyaning yuqori darajadasi davlat organlarida ishlaydigan mansabdor shaxslar, siyosatdonlar, oliy darajali amaldorlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, qimmatli qarorlar qabul qilinishi bilan belgilanadi. Amaliyotda ko'pincha bo'linadiki, korrupsiyaga qo'l urgan tomonlarning biri yoki ikkisi ham aynan davlat organi vakili yoki mansabdor shaxs hisoblanadi. Masalan, quyi turuvchi davlat organining amaldori o'zining yuqori turuvchi boshlig'iga o'ziga homiylik qilishi yoki qo'shimcha mablag'lar, resurslar, vakolatlar berishi uchun pora beradi.

Korrupsiya bilan bog'liq tadqiqotlardan ma'lum bo'ladiki, korrupsiyaning yuqori darajasiga o'zaro tiyib turish mexanizmining mavjud emasligi yoki bu boradagi siyosiy institutlarning mexanizmi muakmmal emasligi ham sabab bo'ladi. Shuningdek, ba'zi obyektiv holatlar ham jiddiy korrupsiyaning rivojlanishiga hissa qo'shadi:

1-TOM, 10-SON

-“ikki ma'noda tushunish mumkin bo'lgan qonunlar”.

-“aholining qonunlarni bilmasligi yoki tushunmasligi, bu mansabdor shaxslarga tegishli to'lovlarni oshirish yoki byurokratik jarayonlarni amalga oshirishga to'sqinlik qilish imkonini beradi.

-mamlakatdagi siyosiy vaziyat beqarorligi.

-hukumat institutlari o'zaro aloqa qilishi uchun shakllangan mexanizmlar yo'qligi.

-byurokratik apparat faoliyatining negizida yotadigan standartlar va tamoyillarning boshqaruvchi elita siyosatiga bog'liqligi.

-byurokratiyaning professional chuqur bilimlarga ega emasligi.

-korrupsiya ustidan nazorat mexanizmlarini zaiflashtiradigan maxfiy bitimlar shakllantirishga olib keladigan oshna-og'aynigarchilik va siyosiy homiylik.

-ijroiya hukumati tizimida hamjihatlik yo'qligi, ya'ni bir xil faoliyatning turli instansiyalar tomonidan tartibga solinishi.

-davlat ustidan nazoratda fuqarolarning ishtirok etish darajasi pastligi.

Korrupsiya darajasi yuqoriligi sabablari bo'lishi mumkin bo'lgan holatlarga nisbatan boshqa taxminlar ham ko'rib chiqiladi:

-davlat sektorida ish haqi darajasining xususiy sektor bilan taqqoslaganda pastligi;

-iqtisodiyotning davlat tomonidan tartibga solinishi;

-fuqarolarning amaldorlarga bog'liqligi, m'lum bir xizmatlarga davlat monopoliyasi;

-byurokratiya elitasining xalqdan ajralib qolganligi;

-iqtisodiy beqarorlik, inflyatsiya;

-aholining etnik jihatdan xilma-xilligi”;

-“iqtisodiy rivojlanish darajasi pastligi (aholi jon boshiga YAIM);

-diniy an'analar”;

-milliy madaniyat.

